

Ph. Godding, *Le Conseil de Brabant sous le règne de Philippe le Bon (1430-1467)* (Mémoire de la Classe des lettres. Collection in-8°, 3e série XIX; Brussel: Académie royale de Belgique, 1999, 610 blz., BF 2.000, ISBN 2 8031 0162 9).

De uitputtende studie van Ph. Godding over de Raad van Brabant tijdens de regering van Filips de Goede (1430-1467) vult een grote leemte in het onderzoek naar de ontwikkeling van de rechtspraak en staatsvorming in de late Middeleeuwen. Eerdere studies over Brabant, zoals die van P. Avonds en A. Uyttebrouck, besteedden vooral aandacht aan politieke en bestuurlijke ontwikkelingen. De enige belangrijke publicatie over de Raad van Brabant tot nu toe was het werk van A. Gaillard, dat reeds in 1898 verscheen in drie kloeke banden. Maar deze auteur wijdde slechts enkele tientallen pagina's aan het ontstaan van de Raad van Brabant en de organisatie ervan ten tijde van hertog Filips de Goede van Bourgondië. Bovendien keek hij alleen naar normatieve bronnen. Godding daarentegen heeft alle overgeleverde bronnen van de Raad van Brabant geanalyseerd. Zijn boek geeft aldus een getrouw en volledig beeld van de juridische activiteiten van deze instelling.

Bij de bestudering van justitieraden in de late Middeleeuwen ging de aandacht van rechtshistorici lang uit naar wetgeving of naar de receptie van het Romeinse recht, en niet naar de jurisprudentie. Pas in de jaren zestig is voor het eerst ook gebruik gemaakt van bronnen uit de dagelijkse procespraktijk, zoals registers van vonnissen of procesdossiers. Zo ontstond na de oprichting van de werkgroep Grote Raad van Mechelen in 1959 door professor J. Th. de Smidt een stroom publicaties over de Grote Raad in de vijftiende en zestiende eeuw. De grote doorbraak van het onderzoek naar de gewestelijke hoven van justitie in het Bourgondisch-Habsburgse tijdperk op basis van archivalische bronnen is pas aan het einde van de jaren tachtig gekomen. Toen zijn de artikels van Ph. Godding over de Raad van Brabant en van J. Monballyu over de Raad van Vlaanderen verschenen.

Het boek van Godding valt in vier delen uiteen. In het eerste deel behandelt hij het ontstaan van de Raad van Brabant tot het aantreden van Filips de Goede als hertog van Brabant. De auteur begint in de twaalfde en dertiende eeuw, toen de hertog nog zelf met zijn curia (of raad) recht sprak. Langzamerhand ontstond een vaste kern van raadsheren die de hertog vertegenwoordigde en die recht sprak in zijn naam. Hoewel het takenpakket van deze raadsheren en van lokale officieren zich snel uitbreidde, bestond de hertogelijke rechtspraak tot het einde van de veertiende eeuw vooral uit arbitrage. De periode 1404-1430 wordt gekenmerkt door belangrijke institutionele veranderingen, zoals de oprichting van de Brabantse Rekenkamer in Brussel en de aanstelling van een kanselier.

Het tweede deel betreft de organisatie van de Raad van Brabant ten tijde van Filips de Goede. Alle functionarissen komen in dit deel voor het voetlicht: de kanselier, de raadsheren, de secretarissen, de procureurs van partijen en advocaten, en alle overige personeelsleden. Het bijzondere van de Brabantse situatie is dat de Staten zich succesvol hebben verzet tegen de officiële aanstelling van een procureur-generaal, terwijl deze in Vlaanderen en Holland/Zeeland al sinds respectievelijk 1409 en 1434 regelmatig optrad. Verder bespreekt Godding de materiële overlevering van de bronnen, de veranderingen in de registratie bij de Raad en het belang van het 'lantrecht' in de toepassing van het recht. Kortom, Godding is zich zeer goed bewust van de representativiteit en statistische mogelijkheden van zijn bronnen.

Het derde deel is een imposante uiteenzetting over de competentie van de Raad van Brabant in eerste, tweede of laatste aanleg: wie procederen er voor de Raad en waarover? De Brabantse situatie contrasteert opnieuw met de Hollandse of de Vlaamse, waar het hoger beroep bij de gewestelijke hoven al in de eerste helft van de vijftiende eeuw een hoge vlucht had genomen. Appèl of reformatie van een schepenvonnissen bij de Raad van Brabant kwam zelfs aan het einde van de regering van hertog Filips de Goede nog maar zelden voor.

In het vierde deel komt de procedure bij de Raad van Brabant aan de orde. Godding bespreekt alle afzonderlijke rechtsmiddelen en stappen die tijdens een proces doorlopen konden worden, van de supplicie tot de executie van het definitieve vonnis. Bepalend voor de rechtsgang in de onderzochte periode waren de invloed van in het kerkrecht geschoolde raadsheren en de invoering van de schriftelijke procedure.

Veel rechtshistorische studies beperken zich bij het bespreken van de competentie en de procedure van de onderzochte gerechtshoven tot wetgevende, normatieve of beschrijvende bronnen. Godding laat eerst de praktijkbronnen spreken. Pas in tweede instantie confronteert hij zijn analyses met de vroegste normatieve en beschrijvende teksten, die over het algemeen uit een latere periode dateren dan de hier beschouwde. Zo wijst hij op vele discrepanties tussen theorie en praktijk, bijvoorbeeld op het punt van bezitsacties. Godding toont met dit boek nogmaals de meerwaarde aan van onderzoek op basis van bronnen uit de dagelijkse procespraktijk.

Marie-Charlotte Le Bailly

J. H. M. Sloof, ed., *De oudste bestuursregisters van het hoogheemraadschap van Rijnland (1444-1520). Regesten van de handelingen van dijkgraaf en hoogheemraden* (Werken der Stichting tot uitgaaf der bronnen van het oud-vaderlandse recht XXVI; Leiden: Hoogheemraadschap van Rijnland, [S. L.]: Stichting tot uitgaaf der bronnen van het oud-vaderlandse recht, 1999, xxiv + 488 blz., f40,-, ISBN 90 72381 07 6).

Het begrip poldermodel gaat alweer een tijdje mee en zal, zolang het goed gaat met de Nederlandse economie, nog wel enige tijd in zwang blijven. De betekenis van het woord is eigenlijk: het Nederlandse model. De essentie van Nederland is kennelijk in het woord polder samen te vatten. Nu is een polder, althans in bestuurlijke zin, een waterschap. Het poldermodel is dus een waterschapsmodel. Wat een waterschap is, mag redelijk bekend worden verondersteld. Vrijwel ieder huishouden krijgt immers met enige regelmaat een acceptgiro van een waterschap op de deurmat. Bij de aanvang van het nieuwe millennium waren er 57 waterschappen in Nederland. Er hebben er ooit zo'n 3600 bestaan.

De waterschappen ontstonden sinds het midden van de twaalfde eeuw als antwoord op de steeds nijpender wordende situatie. Zowel de afvoer van het oppervlaktewater als de bescherming tegen overstroming van zee en rivieren werden sinds die tijd steeds moeilijker. Het oudste nog bestaande waterschap, het Hoogheemraadschap van Rijnland te Leiden, dateert van de oudste periode. In de ontstaansgeschiedenis speelt zelfs keizer Frederik Barbarossa een belangrijke rol. Waterschappen hechten in het algemeen veel waarde aan traditie en geschiedenis. Dat moet ook wel, want als ergens geldt dat ervaring wijs maakt, dan is dat wel in het waterbeheer.

Rijnland heeft in de beoefening van de waterstaatsgeschiedenis altijd een voorbeeldfunctie vervuld. De omvang en het belang van zijn archief geven daar ook alle aanleiding toe. Al in 1933 verscheen de 'beknopte' inventaris van *De oude archieven van het Hoogheemraadschap van Rijnland, 1255-1857* van de hand van S. J. Fockema Andreae, die in 1934 promoveerde op *Het hoogheemraadschap van Rijnland, zijn recht en zijn bestuur van den vroegsten tijd tot 1857*. Mede dankzij deze studie zijn we thans vrij goed op de hoogte van de geschiedenis van het waterschap als instituut en zijn bevoegdheden. Echter over het interne reilen en zeilen van afzonderlijke waterschappen weten we nog maar vrij weinig. De bronnen daarvoor zijn echter in de waterschapsarchieven rijkelijk aanwezig, maar niet uitgegeven en in het algemeen slecht toegankelijk.

Zo bevinden zich in het Rijnlands archief de vier 'oudste bestuursregisters' (inventarisnummers